

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
BRNO

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1989

BRNO 1993

(Obr. 16-19)

V roce 1989 se výzkum katedry archeologie FF MU na Pohansku u Břeclavi orientoval na další odkryv v řemeslnickém areálu tamějšího hradiska, a to v návaznosti na výkopy z let 1985, 1987 a 1988 (obr. 16: A,B). Nově otevřená plocha v roce 1989 měřila 1.025 m² a kromě ní byl dokončen výzkum některých čtverců a objektů započatý již v roce 1988.

Kromě 4 recentních zlábků a 4 mělkých obdélníkovitých jam souvisejících s oplocením lesní školky ev. s jinými zařízeními lesního hospodaření, patrně v posledních dvou stoletích, bylo prozkoumáno 20 raně středověkých sídlištních objektů (obj. 240, 242-260) a 15 kúlových jamek, které netvořily žádný systém. Kromě toho byly na východním okraji zkoumané plochy, u valu, zachyceny malé části 4 dalších zahloubených sídlištních objektů zatím nezkoumaných a neočíslovaných (obr. 16: C).

Ve středu zkoumané plochy byly na mírně zvýšené terénní vlně zjištěny pozůstatky povrchového kúlového objektu 260, téměř čtvercovitého půdorysu (350x370 cm), tvořeného třemi řadami kúlových jamek. Kúlové jamky pokračující v prodloužení jeho východní stěny nevyklučují, že jeho délka byla dvojnásobná. Silně propálená mazanice z jeho proutěných stěn byla rozptýlena v podbrázdí na značné ploše (kolem 250 m²) a zasahovala i do jižního okraje výkopu z roku 1987; dostala se do výplně několika zahloubených objektů (248-254) prozkoumaných v roce 1989, které evidentně zanikly současně s povrchovým objektem 260 nebo s nevelkým časovým odstupem. Povrchová stavba stála ve středu plochy o rozměrech asi 25x18 m, na jejímž obvodu se nacházelo několik zahloubených objektů (244-256); šlo patrně o samostatnou usedlost oddělenou prázdnou plochou od ostatního osídlení.

Tři ze zahloubených objektů (256, 247, 254) se vyznačovaly značnou délkou (6, 9 a 10 m), přičemž obj. 247 a 254 podle utváření dna sestávaly ze tří částí, daných buď funkčně nebo následností, a souvisely patrně s řemeslnou činností. Obj. 256 byl úzkou mělkou jámou v podobě L, v jejíž výplni se nacházela čtyři hnízda železné strusky (celkem 1,3 kg); na možnou kovářskou dílnu ukazuje i nález železného probijáku (obr. 19: 21). Obj. 247, téměř obdélníkovitého půdorysu, byl poměrně úzký (170-250 cm) a mělký, zejména ve východní části (jen 20 cm); zlomky četných hliněných závaží a přeslen v jeho výplni naznačují jeho souvislost s textilní výrobou. Nepravidelné obrysy obj. 254 nasvědčují, že vznikl splynutím tří jam nestejně hloubky.

Tři další zahloubené stavby (251, 253, 255) představovaly poměrně široké ledvinovité útvary a dosahovaly hloubku až 70 cm. V jedné z nich (obj. 253) bylo oválné zahloubené ohniště a není tudíž vyloučeno, že sloužila k obytným účelům. Obj. 251 vykazoval výrazné zvrstvení zásypu, v němž naspodu byla sytě černá vrstva s kameny a nálezy, výše světlá mezivrstva silně promíšená mazanicí ze stěn obj. 260 a na ni nasedal prokleslý humus. Mezi nálezy bylo několik oválných hliněných závaží a přeslen (obr. 18: 8, 16), sekerovitá hřivna (obr. 19: 23), astragal s olověnou vložkou, 2 proplétáčky (obr. 18: 1, 14), železně kované

s plastickým esovitým vzorem a zlomky obrouček z věder (obr. 19 : 18, 36), několik set střepů, z nichž se podařilo rekonstruovat vedle 16 větších kusů dvě nádoby (obr. 17 : 1, 2); v zásypu bylo i přes 1 kg železné strusky; druh výrobní činnosti zůstává tedy nejasný. Stejně je tomu i u obj. 255, který obsahoval 5 kg zlomků mazanice, 2,2 kg železné strusky, zlomky pekáče, 4 proplétáčky (obr. 18 : 11, 22), 2 brousky a zlomek závaží kromě více jak 500 střepů a téměř 900 zvířecích kostí.

Dva téměř čtvercovité a poměrně hluboké (80-95 cm) objekty (245, 257) byly zřejmě zahloubenou částí hospodářských staveb - kletí. Oba obsahovaly žernovy a sloužily tedy k mletí obilí. V obj. 245 se kromě toho našla zdobená železná ostruha (obr. 19 : 1), zlomky nože, 2 proplétáčků (obr. 18 : 20) a 3 zlomky římské tegule.

Sedm menších obdélníkovitých nebo lichoběžníkovitých jam (obj. 240, 244, 246, 248, 249, 250, 258) sloužilo patrně jako sklípky k hospodářským účelům. Některé byly poměrně mělké a bez nálezů (obj. 258), nehluboký obj. 240 obsahoval střepy, z nichž byly rekonstruovány 2 nádoby (obr. 17: 3; 18: 2), zlomky nože, nůžek, železné kování se šarnýrem ve středu a zlomek skoby (obr. 19: 6, 10, 16, 35). Mimořádně hluboký byl obj. 248 (135 cm) a vyznačoval se též velkým množstvím nálezů: kostěná trubička (obr. 18 : 17), 5 proplétáčků (obr. 18: 12, 13, 21), 3 nádoby (obr. 17: 4-6).

Obj. 242 byl podle charakteristického hrůskovitého profilu obilnicí (p i hl. 100 cm); na Pohansku je to ve velkomoravském období zatím ojedinělý případ.

Dvě téměř čtvercovité jámy o délce stran kolem 1 m (obj. 252, 259) jsou zatím funkčně neinterpretovatelné; na rozdíl od dvou přibližně stejně velkých zásahů do podloží, zřejmě recentních, obsahovaly raně středověké jámy nálezy, což ovšem může být náhodné. Obj. 243, který patrně vznikl splynutím dvou jam, sloužil patrně jako hliník, soudě podle nepravidelných zahloubenin ve dně a podle nevelkého množství nálezů.

Inventář většiny zahloubených objektů byl poměrně početný: zvířecích kostí bylo zpravidla několik set (obj.245 - 418, obj.251 - 1818, obj.254 - 1005, obj.255 - 876) a též střepů bylo hojně (obj.245 - 500, obj.247 - 383, obj.248 - 300, obj.251 - 687, obj.255 - 569), takže bylo možné rekonstruovat kolem 10 nádob a rozlišit střepy z několika desítek dalších nádob. U 4 nádob (např. obr.17: 1) bylo zjištěno, že k nim patří střepy z obj. 210 a 251; tyto objekty lze přiřadit k staršímu velkomoravskému horizontu, protože v obj. 210 je doložena výroba kování blatnickomikulčického stylu (Dostál 1988, 317). S tímto datováním je v souladu i vzhled další nádoby z obj. 251 (obr.17: 2). K vzácným nálezům patří miska z obj. 248 (obr.17 : 5) a zlomky silnostěnného hrnce s výraznou profilací v horní části výdutě zdobenou hrubými vpichy (obr.17: 6). Ze střepů z obj. 240 se podařilo slepit typický hrnec místní 4.skupiny s prožlabeným a kalichovitě prohnutým okrajem (obr.17: 3). Převážná část hliněných závaží měla bochánkovitý tvar (obr.18: 16). Pozoruhodné jsou nálezy fragmentů římských tegulí v obj. 245 a 254c (obr.18: 3); jeden exemplář byl zjištěn v zásypu studny 203 (Dostál-Vignatiová 1988). Tyto nálezy svědčí o pobytu římských vojsk v této oblasti; v nedalekém Bernhardsthalu byly nedávno zjištěny stopy římského pochodového tábora (Friesinger-Vacha 1987, 35).

Z kostěných výrobků jsou nejčastější proplétáčky a různé hroty s rozdílnou délkou a s rozmanitě upravenými hlavicemi, celé i fragmentární (obr.18: 11-22); v některých objektech bylo i několik kusů (obj. 255, 254, 248). K ojedinělým

nálezům patří hrací kostka s olověnou vložkou (obr 18:1), náustek zdobený plastickými klikatkami (obr. 18:18) jaké byly i na trojcípé schránce z hrobu 25/LŠ (Dostál 1981, 48, obr. 3:4), Kostěnou trubičku se stopami uzávěrů na obou koncích lze řadit spíše ke schránkám na sůl než k jehelníčkům.

Z železných výrobků patří k nejmasovějším nálezům nože (obr. 19:3-9, 11), zlomky obrouček z věder (obr. 19:32,33,36), širší plechové pásy a kování (obr. 19:19, 25-28), z nichž k vzácným kusům patří železné plechové kování s esovitým plastickým výzdobným motivem z vědra nebo ozdobné skříňky (obr. 19:18); z víka skříňky nebo vědra pochází trojcípé kování (obr. 19:22). Ze zbraní se našlo krátké kopí (obr. 19:17) a dlouhý nůž (obr. 19:3). K jezdecké výstroji se řadí dvě průvlečky (obr. 19:13,14), drobné železné nákončí (obr. 19:15) a dvě ostruhy, z nichž kus z obj. 245 patří k nejkrásnějším exemplářům plátovaných ostruh z území ČSFR (Kavánová 1976, Bialeková 1977): bohatě profilovaný bodec a horní a spodní třetina ramen jsou zdobeny zlatými proužky oddělenými trojicemi úzkých a jedním širším žlábkem; dva příčné zlaté proužky jsou i na zahrocených ploténkách (obr 19:1).

Výzkumná sezóna 1989 vedla na Pohaňsku ke zjištění dalšího samostatného uskupení objektů, přispěla k poznání chronologických vztahů mezi zdejšími nálezově bohatými objekty prostřednictvím studia keramiky a přinesla některé jedinečné nálezy z hlediska kulturněhistorického a chronologického.

Literatura:

- Bialeková, D. 1977: Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim, SIA 25/1, 103-160.
- Dostál, B. 1981: Duté trojcípé parohové předměty v raném středověku, SPFFBU E 26, 43-58, tab XI-XII.
- Dostál, B. - Vignatiová, J.: Břeclav-Pohansko 1988 (okr. Břeclav), Přehled výzkumů 1988 (v tisku).
- Friesinger, H. - Vacha, B. 1987: Die vielen Väter Österreichs, Wien.

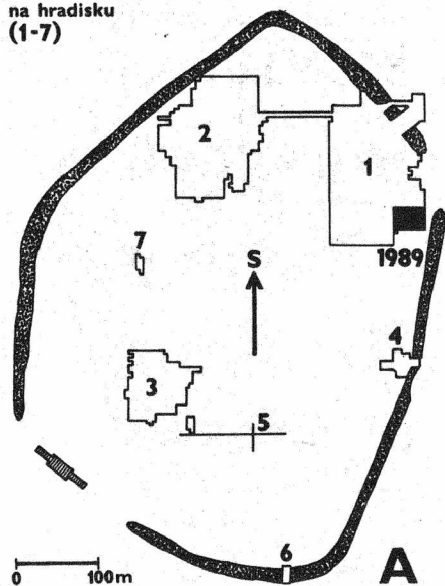
Břeclav - Pohansko 1989 (Bez. Břeclav). Die Grabungen im Handwerksareal des großmährischen Burgwalles Pohansko, die auf einer Fläche von 1.025 m² vorgenommen wurden, führten zur Entdeckung von weiteren 20 Siedlungsobjekten (Nr. 240, 242-260), welche eine selbständige Gruppierung bilden. Inmitten der eingetieften Werkstatts- und Wirtschaftsobjekte stand ein oberirdischer Pfostenbau mit geflochtenen lehmverschmierten Wänden (Abb. 16:C). Das Inventar der Objekte war eindeutig großmährisch: typische Keramik (Abb. 17), zahlreiche beinerne Flechtnadeln, Astragal mit Bleieinlage, beinerne Röhrrchen und Mundstück, verziert mit plastischen Zick-Zacklinien (Abb. 18), Sowie charakteristisches Eiseninventar (Abb. 19) einschl. eines tauschierten Sporens, einer Axtbarre, zahlreicher Messer u. ä.

Obr.16.

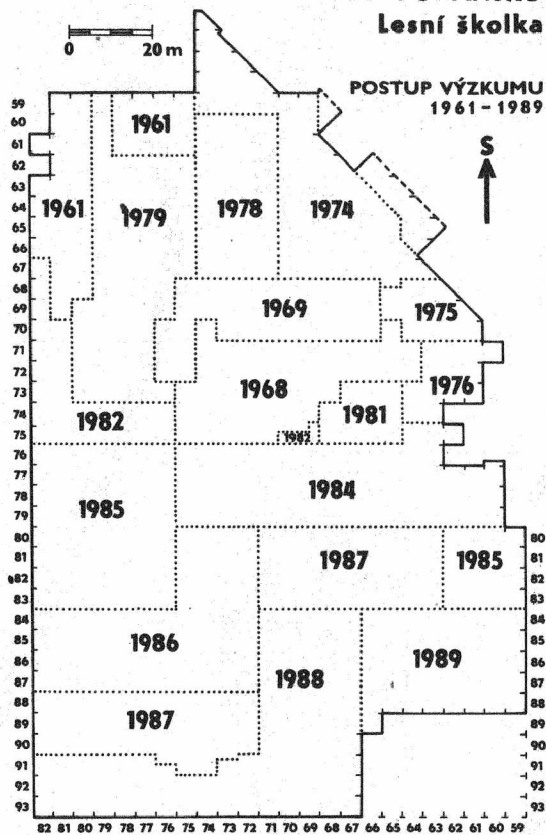
Břeclav-Pohansko (okr. Břeclav). A: Přehled zkoumaných ploch na hradisku: 1 řemeslnický areál v lesní školce (úsek zkoumaný v r. 1989 černě), 2 velmožský dvorec, 3 Zárové pohřebiště 6.-8.stol., 4 u východní brány, 5 lesní hrúd, 6 řez valem v jižní části hradiska, 7 sídliště za jezírkem. B: Poloha a velikost ploch zkoumaných v letech 1961-1989 v bývalé lesní školce. C: Plán úseku prozkoumaného v r. 1989 a dokončovacích prací na ploše z r. 1988.

Vysvětlivky značek k plánu C: 1 zahloubený sídlištní objekt, 2 skupinky kamenů, 3 kúlové jamky, 4 recentní žlábký po oplocení školky a jiných lesních zařízení (kratší úseky ve východní části výkopu jsou sondy z počátečních let výzkumu), 6 okraj prokopaných ploch v našedlém podloží, 7 kontrolní bloky v prokopávaném našedlém podloží, 8 propálená plocha ohniště. - A: Übersicht der Grabungsflächen auf dem Burgwall: 1 Handwerkerareal in der Waldbaumschule (durchforschter Teil aus dem Jahre 1989 schwarz bezeichnet), 2 Herrenhof, 3 Brandgräberfeld 6. - 8. Jh., 4 beim Osttor, 5 Walddüne, 6 Wallschnitt im südlichen Teil des Burgwalles, 7 Siedlung hinter dem kleinen See. B: Lage und Grösse der untersuchten Flächen aus den Jahren 1961-1989 in ehemaliger Waldbaumschule. C: Plan der Forschungsfläche aus dem Jahre 1989 und Beendigungsarbeiten auf der Fläche aus dem Jahre 1988. Zeichenerklärungen zum Plan C: 1 eingetiefter Siedlungsobjekt, 2 Steingruppen, 3 Pfostengruben, 4 neuzeitliche Gräbchen von dem Waldbaumschulezaun und anderen Waldeinrichtungen (kürzere Abschnitte im östlichen Teil der Grabung sind Sonden aus der Anfangsjahren der Forschung), 6 Rand der untersuchten Flächen in der gräulichen Unterlage, 7 Kontrollblocken in der untersuchten gräulichen Unterlage, 8 durchgebrannte Fläche der Feuerstelle.

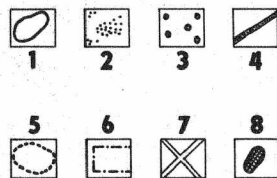
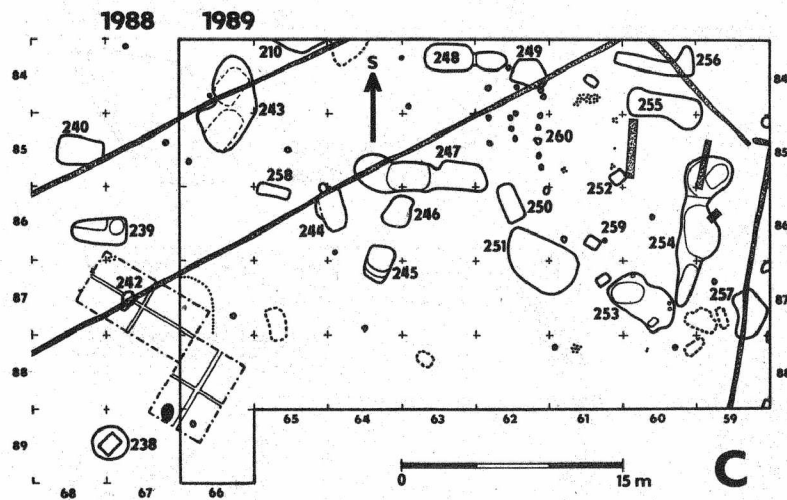
BŘECLAV-POHANSKO
Zkoumané plochy
na hradisku
(1-7)

BŘECLAV-POHANSKO
Lesní školka

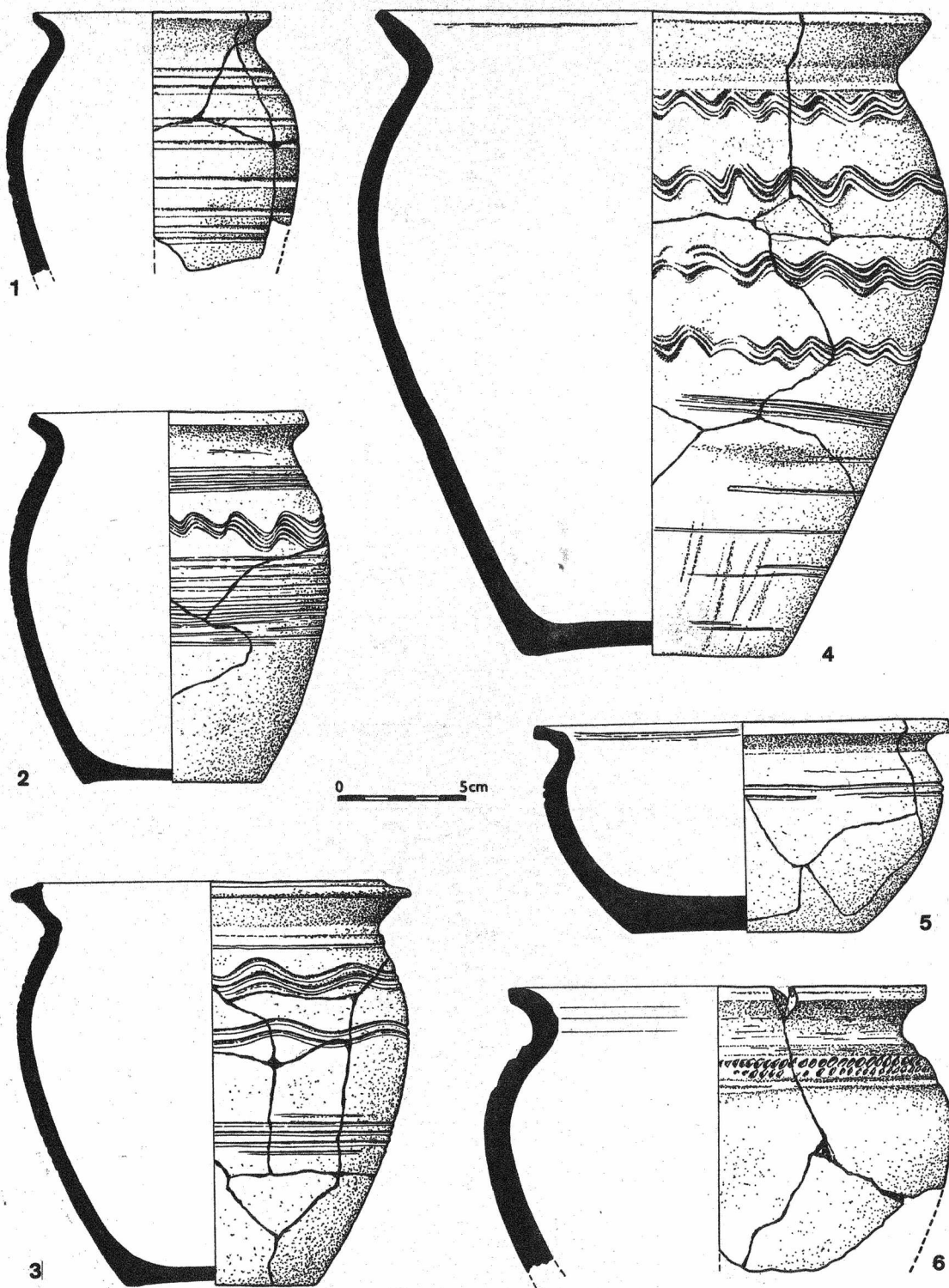

BŘECLAV-POHANSKO
Lesní školka

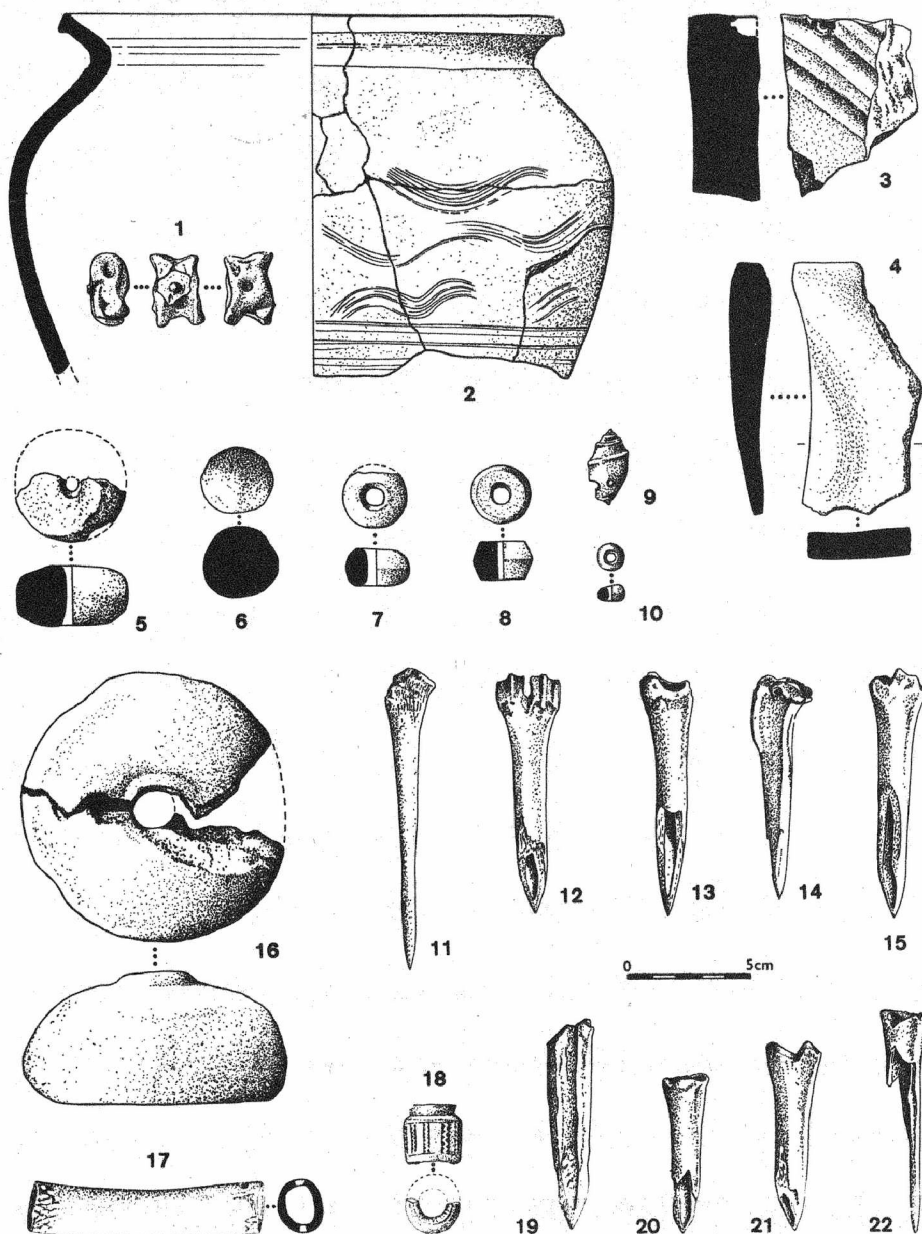
B

C

Obr. 17.

Břeclav-Pohansko (okr. Břeclav). Lesní školka 1989. Ukázky keramiky ze sídlištních objektů 251(1,2), 240(3), 248(4-6). - Waldbaumschule 1989. Auswahl an Funden aus der Siedlungsobjekten 251(1,2), 240(3), 248(4-6).

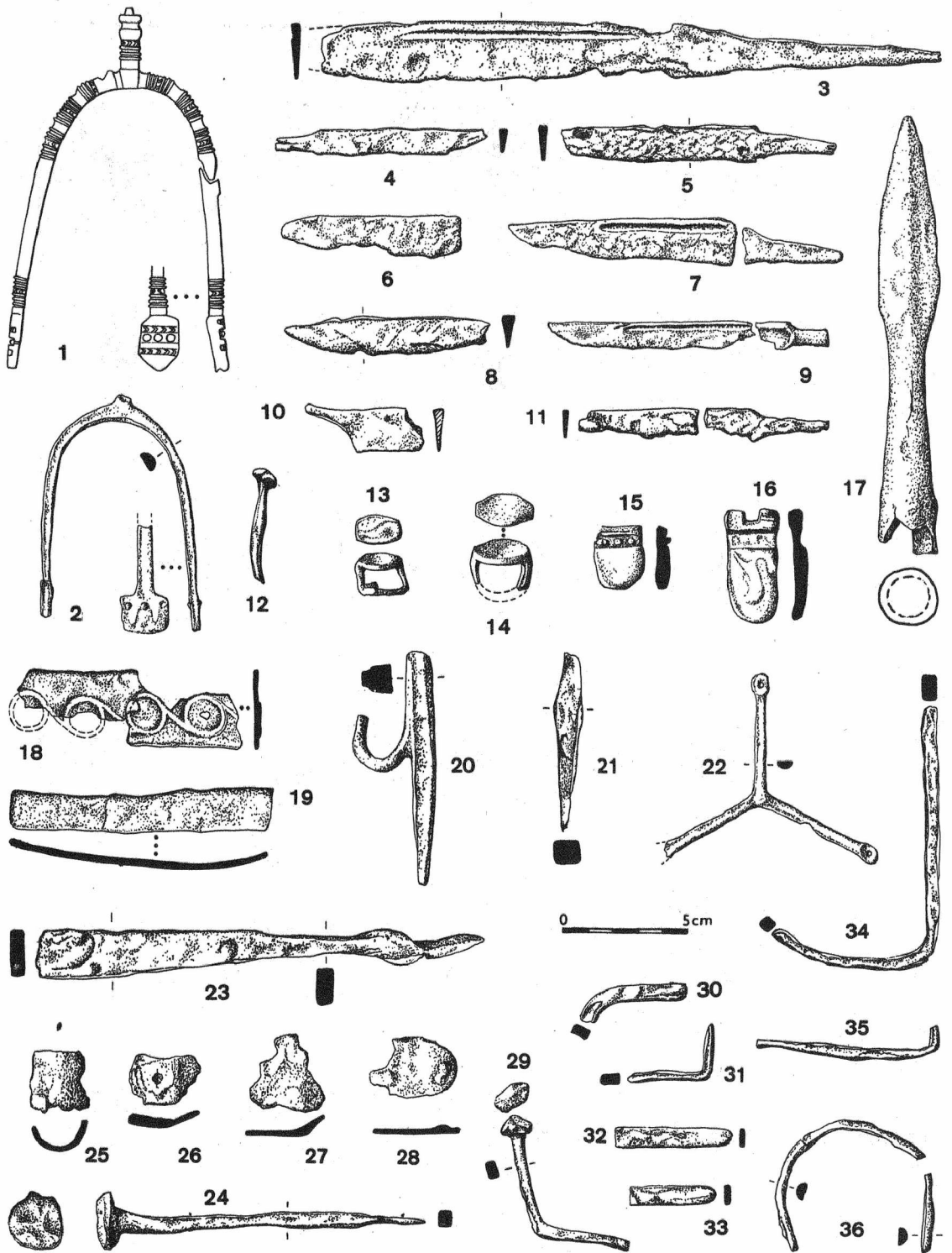
Obr. 18.

Břeclav-Pohansko (okr. Břeclav). Lesní školka 1989. Ukázky nálezů: kostěný astragal s železnou vložkou zalitou olovem z obj. 251(1), část nádoby z obj. 240(2), zlomek římské tegule z obj. 254c(3), kamenný brousek z obj. 255(4), hliněná kulička z obj. 253(6), hliněné přeslony z obj. 248(5), 247(7), 251(8) a hliněné závaží z obj. 251(16), provrtaná mušle z obj. 248(9), pastový korálek z obj. 247(10), ukázky kostěných proplétáček různých typů z obj. 245(20), 248(12,13,21), 251(14), 254(15), 255(11,22), kostěná trubička z obj. 248(17) a zdobený kostěný náustek z obj. 254(18). - Waldbaumschule 1989, Auswahl an Funden: beinerner Astragal mit eiserner, durch Blei vergiessener Einlage aus dem Obj. 251(1), Teil des Gefäßes aus dem Obj. 240(2), Bruchstück der römischen Tegula aus dem Obj. 254c(3), Schleifstein aus dem Obj. 255(4), Tonkügelchen aus dem Obj. 253(6), Tonspinnwirtel aus dem Obj. 248(5), 247(7), 251(8) und Tongewicht aus dem Obj. 251(6), durchbohrte Muschel aus dem Obj. 248(9), Glaspastenperle aus dem Obj. 247(10), Auswahl an verschiedenen Typen der beinernen Flechtnadeln aus Obj. 245(20), 248(12,13,21), 251(14), 254(15), 255(11,22), beinernes Röhrchen aus dem Obj. 248(17) und verziertes beinernes Mundstück aus dem Obj. 254(18).

Obr. 19.

Břeclav-Pohansko (okr. Břeclav). Lesní školka 1989. Ukázky železných předmětů. Zlatými proužky plátovaná ostruha z obj. 245(1) a poškozená ploténková ostruha ze čtv. B 64-85(2), nože ze čtverců B 81-64(3), B 61-86(11), B 65-84(8) a z obj. 240(6), 243(9), 244(7), 247(4), 248(5), zlomek nůžek z obj. 240(10), kopí ze čtv. B 64-88(17), průvlečky z obj. 255(14) a 256(13), nákončí ze čtv. B 66-84(15) a z obj. 240(16), hřeby ze čtv. B 59-87(12), B 60-87(29), z obj. 257(24), plechové kování s tepanou spirálovou výzdobou z obj. 251(18), široké plechové pásky z obj. 247(28), 255(25-27), 257(19), úzké obroučky z věder z obj. 251(36) a ze čtv. B 64-85/86(32,33), skoba s hákem z obj. 247(20), probiják z obj. 256(21), trojdílné kování víka z obj. 249(22), sekerovitá hřivna z obj. 251(23), zlomek klíče ze čtv. 62-86(34), zlomky skob z obj. 240(35), 245(30), 254(31). - Waldbaumschule 1989. Auswahl an eisernen Gegenständen. Mit goldenen Streifen geplattete Sporn aus dem Obj. 245(1) und beschädigte Plättchensporen aus dem Quadrat B 64-85(2), Messer aus den Quadraten B 81-64(3), B 61-86(11), B 65-84(8) und aus dem Obj. 240(6), 243(9), 244(7), 247(4), 248(5), Fragment der Schere aus dem Obj. 240(10), Lanze aus dem Quadrat B 64-88(17), Schlaufen aus den Obj. 255(14) und 256(13), Riemenzunge aus dem Quadrat B 66-84(15) und aus Obj. 240(16), Nagel aus den Quadraten B 59-87(12), B 60-87(29), aus dem Obj. 257(24), Blechbeschlag mit getriebener Spiralenverzierung aus dem Obj. 251(18), breite Blechbändern aus dem Obj. 247(28), 255(25-27), 257(19), enge Eimerbänder aus dem Obj. 251(36) und aus dem Quadrat B 64-85/86(32,33), Klammer mit Haken aus dem Obj. 247(20), Durchschlag aus dem Obj. 256(21), dreiteiliger Deckelbeschlag aus dem Obj. 249(22), Axtbarren aus dem Obj. 251(23), Schlüsselfragment aus dem Quadrat 62-86(34), Klammerfragmente aus den Obj. 240(35), 245(30), 254(31).

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1989

BRNO 1993

- Vydává: Archeologický ústav AV ČR, Brno, Koliště 17/19
- Odpovědný redaktor: Dr. J. Tejral
- Redaktoři: Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková
- Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá
- Kresby: A. Krechlerová
- Titulní list: nákončí v anglokarolinském stylu z Brna-Líšně, měř. 2 : 1
- Tisk: Tiskárna Gloria, Rosice u Brna
- Evidenční číslo: ÚVTEI - 73332
- Náklad: 450 ks — neprodejné
- Vydáno jako rukopis